

Impressie veldexcursie Cultuurhistorie, ruimtelijke kwaliteit en diversiteit

Woensdag 8 juni 2011

Met voortreffelijke lunchtasje van Perron 3 ontvangen we een gevarieerde groep deelnemers voor het station van Steenwijk, het eerste onderwerp van deze excursie. André Bus, onze begeleider, laat ons kijken naar de omgeving. Rondom het station is veel ruimte, gevuld met vrij nieuwe, maar leegstaande kantoorgebouwen. Een heel hoge voetgangersbrug naar de P+R aan de achterkant van het station biedt uitzicht over nog meer industriegebied. Een nieuw, grijs gebouw is bedoeld als 'broedplaats' voor creatief ondernemerschap. Onder een groep prachtige hoge bomen ligt een joods kerkhof langs het spoor, onbereikbaar voor de wandelaar. Over het stationsplein (veel stenen, leiplatten en een kunstwerk) wandelen we Steenwijk in. Opeens staan er grote villa's met hoge bomen en zien we de gracht die onderdeel is van de oude vestingwerken. Op een kruispunt de Luxor, een goed bewaarde jaren zestig bioscoop, die op waardering van de deelnemers kan rekenen.

Er is een levendig gesprek: wat is de identiteit van Steenwijk? Hoe kan het beeld van de stationsomgeving zo verschillen van het historische centrum, dat toch zo dichtbij is? Hoe zie je dat Steenwijk tal van prachtige Jugendstil en Art-deco gebouwen bergt? Welke indruk wil de stad maken op haar bezoekers? Hoe groot wil Steenwijk eigenlijk worden? Het is een stad met cultuur, maar ook een stad met werkers in industrie en bouw. Rijk en arm van oudsher dicht bij elkaar. De stad heeft (te?) veel ruimte, waardoor er overal industriegebieden ontstaan en nieuwe woonwijken gepland worden. Het gebrek aan begrenzing lijkt te leiden tot 'adhoc-planologie'. Onderweg naar Paasloo constateren we dat opnieuw: het lijkt wel of heel Steenwijk omringd is door industriegebiedjes. Ook aan de andere kant van de A28, waar industrieterrein Eserwold inmiddels de status van nieuwe natuur krijgt. Tijdelijke planologie – ook een woord dat voor vele deelnemers nieuw is.



Onderweg wijst André op de houtwallen, die het landschappelijke karakter bepalen. Onderhoud daarvan is minder eenvoudig dan het lijkt. Door de snelle groei van prunus en ratelpopulier verdwijnt de variatie. Vooral het verlies van eikenhout is een ramp voor de biodiversiteit: talloze insecten en diersoorten zijn er sterk van afhankelijk. In Paasloo doen we nader onderzoek in een bosje, waar met schoolkinderen en vrijwilligers van de kerk gewerkt is aan schonen en herplant. We ruiken aan de Amerikaanse Vogelkers, zien de dreigende groei van bramen en brandnetels. Om de jonge aanplant te helpen, zal er opnieuw geschoond moeten worden. Tegenover het bosje staat een jonge boomgaard, met wel vijftig verschillende fruitbomen. Die kwamen vroeger veel voor naast boerderijen en worden waar mogelijk opnieuw geïntroduceerd. De grote boerderij erachter krijgt opnieuw een rieten dak. Versterkt dat alles de identiteit van het landschap? Is de diepe sloot die bij de laatste ruilverkaveling in 1985 gegraven is, een ingreep die ongedaan gemaakt moet worden? Het landelijk gebied rondom Steenwijk is populair bij recreanten. De stuwwallen die er nog zijn, de heuvels en verveningsgebieden, bossen en landbouwgebieden maken er een ideaal fietsgebied van. Is dat de kwaliteit die versterkt moet worden? André benadrukt dat het in elk geval belangrijk is om de bewoners uit de streek meer bij 'hun' landschap te betrekken. Hen te leren kijken naar de houtwallen en het belang van biodiversiteit aan te geven. "Vaak weten mensen helemaal niet wat ze zien. En als ze met die nieuwe kennis samenwerken aan behoud en beheer, zijn ze bereid meer te doen dan grote beheerders als Staatsbosbeheer kunnen realiseren. Dat komt het gebied op veel manieren ten goede!"

We gaan verder naar Oldemarkt, een van historische dorpen rond Steenwijk. Hoewel een levendig dorp met ruim 2700 inwoners, vertelt de historische vereniging over de angst voor het 'Jorwerd-effect'. Er staan steeds meer winkelpanden leeg. Hoe moet het aflopen



met de drie (!) scholen die er nog zijn, als er geen nieuwe huizen gebouwd mogen worden voor de jongeren in het dorp. Steenwijk trekt alle woningbouw naar zich toe – hoe kunnen dorpen dan vitaal blijven? Vol trots wordt de nieuwbouwwijk getoond die uiteindelijk toch gebouwd is. Grote huizen aan het water, waar volgens de één veel Oldemarkters zijn gaan wonen, maar waar volgens onze andere gids toch wel veel mensen van buiten een huis gekocht hebben. De reacties in de bus zijn even verdeeld: moet je wel zo'n stedelijke nieuwbouw willen realiseren in een dorp; het is mooier om met losse kavels de eigen bouw van jongeren te stimuleren, waardoor het dorp organisch kan groeien; deze bewoners kiezen bewust voor Oldemarkt en zijn een aanwinst voor het dorpsleven.

We lopen door de hoofdstraat, waar de rooilijn vrijwel gesloten is en de huizen groter zijn. Er blijken 2 voormalige stadhuizen te staan, leegstaande winkelpanden en zelfs een pand dat in elkaar stort. Een grote supermarkt vult het begin van de straatwand in kenmerkende jarenachtig stijl. Maar er staan ook prachtige gebouwen. De uitstraling is die van een klassiek plattelandscentrum, waar vroeger veel te doen was. Nu is er naast levendigheid en toerisme veel leegstand en leegheid – er is niet veel te doen in de hoofdstraat. De veldexcursie komt samen op het Marktplein, waar in de muziektent een tafel met stoelen voor ons is klaargezet. Het plein zelf is een symbool van de wens van Oldemarkters om hun dorp vitaal te houden. Nadat een 'lelijk groot gebouw' dat op de plek van het oude marktplein stond gesloopt was, heeft een bewonersstichting zich sterk gemaakt voor behoud van de open ruimte. Er is een plein ingericht waar nu minstens 12 activiteiten per jaar plaatsvinden, met een 'hangplek voor ouderen' (die nu gebruikt wordt door jongeren) en een jeu-de-boule baan (die inmiddels opgeheven is). De gevelwanden van het plein passen bij de geschiedenis van Oldemarkt: wat herenhuizen, een kerk en een café.

Achter op het plein staat de muziekkoepeel, waar wij onze afrondende discussie voeren.



We komen terug op het begrip 'ad hoc-planologie', waar we veel voorbeelden van hebben gezien. Is dat niet juist een cultureel kenmerk van dit gebied? Cultuurhistorie vertelt immers verhalen. Wat we zagen is het snelle veranderen in denken dat kenmerkend is voor de periode na de Tweede Wereldoorlog. Dat levert ook een grote diversiteit aan landschap en bebouwing op. Opportunisme is ook interessant – te geplande gebieden vinden we vaak saai. Er is veel angst (bij de overheid) om dingen maar te laten gebeuren. Dat is niet helemaal ongegrond, want projectontwikkelaars en corporaties hebben door schaalvergroting tegenwoordig vaak meer macht dan gemeenten. Snel gewin speelt ook een rol: iedere gemeente is voor inbreiden, maar wil eerst nog even geld verdienen met een paar snelle uitbreidingen. We constateren veel 'oud-denken' met groei en economisch gewin, terwijl er behoefte is aan 'nieuw-denken'. Dat gaat over samenwerking, loslaten, eigen initiatief van burgers, serieus genomen worden als dorp wanneer je zelf aan de slag gaat. Wat heeft dit alles met diversiteit te maken? We starten bij identiteit, want daar hebben we veel van gezien. Identiteit begint bij mensen zelf. Als zij trots zijn op hun leefomgeving, verbonden zijn met de plek waar ze wonen, ontstaat identiteit in de verhalen die verteld worden. Over de geschiedenis van het dorp, de gewenste toekomst, de geschiedenis ook van de eerdere bewoners, van het landschap. Wij denken dat het wel degelijk belangrijk is voor veel mensen die historie te (her)kennen. En te ontdekken dat er veel verhalen zijn, omdat iedereen verschillend kijkt. Zo ontstaat diversiteit: in de verschillende identiteiten die deel uitmaken van het geheel van een plek (dorp, stad of wijk). Die identiteit geeft binding en samenhang en maakt dat diversiteit zich verder kan ontwikkelen. Want nieuwe mensen brengen nieuwe verhalen mee. Het verhaal van een plek is nooit af en dat is maar goed ook – want aan ze leefden nog lang en gelukkig kleeft toch het gevoel van saai en aangeharkt.

